

Голюк О. А. Організаційно-педагогічні умови набуття майбутніми вихователями ДНЗ фахових компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі / О.А.Голюк / Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії // Зб. тез. доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 79-82.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАБУТТЯ МАЙБУТНІМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ ДНЗ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

О.А.Голюк (м. Вінниця)

Анотація. Обґрунтовано необхідність набуття майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів інклюзивної компетентності як фахової. Визначено організаційно-педагогічні умови формування фахових компетентностей студентів для роботи в інклюзивному середовищі.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів ДНЗ, інклюзивна компетентність, інклюзивне середовище, організаційно-педагогічні умови набуття фахових компетентностей.

Аннотация. Обоснована необходимость приобретения будущими воспитателями дошкольных учебных заведений инклюзивной компетентности как профессиональной. Определены организационно-педагогические условия формирования профессиональных компетентностей студентов для работы в инклюзивной среде.

Ключевые слова: подготовка будущих воспитателей ДОУ, инклюзивная компетентность, инклюзивная среда, организационно-педагогические условия приобретения профессиональных компетентностей.

Summary. The necessity of acquisition is reasonable by the future educators of preschool educational establishments of inclusive competence as professional. The organizationally-pedagogical terms of forming of professional competence students are certain for work in a inclusive environment.

Keywords: preparation of future educators of preschool educational establishments, inclusive competence, inclusive environment, organizationally-pedagogical terms of acquisition of professional competence.

Інтеграція України у світовий освітній простір зумовила необхідність удосконалення національної системи вищої освіти. Головною реформою, яка впроваджує європейські норми і стандарти в сфері вищої освіти України,

стало прийняття нового Закону «Про вищу освіту» [2]. Він визначає концептуальні засади модернізації вищої освіти, що відповідають цілям і завданням освітніх Програм ЄС Темпус та Еразмус+, запроваджує нову парадигму Європейського простору вищої освіти – студентоцентрованого навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід до побудови та реалізації освітніх програм, повна інтеграція Національних рамок кваліфікацій (НРК), нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління [3, 3].

Реалії сьогодення вимагають, щоб ключовою рисою, що характеризує студента сучасного ВНЗ, стала самостійність, відповідальність за набуття професійних компетентностей. Проблемою формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти переймалися провідні вітчизняні науковці: Л.Артемова, Н.Баглаєва, І.Бех, Г.Беленька, А.Богущ, К.Крутий, І.Рогальська-Яблонська, Т.Поніманська та ін. Проте в чисельних працях вчених питання формування професійної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ розкрито в контексті попередньо діючого Закону України «Про вищу освіту» та відповідних державних нормативних документів, значна частина з яких втратила свою чинність.

Як і будь-який складний феномен, поняття «компетентність» має широкий спектр інтерпретацій, значну кількість диференційних ознак, виокремлених вітчизняними і зарубіжними науковцями. Однак Законом «Про вищу освіту» чітко визначено, що компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [2]. А відтак, при розробці нормативних документів, які регламентують освітню діяльність ВНЗ, необхідно дотримуватись законодавчо визначених категорій.

Зазначимо, що упровадження нового Закону поставило перед вищими навчальними закладами непрості задачі, серед яких – реалізація академічної свободи у створенні освітніх програм на компетентнісній основі відповідно до

рівнів НРК та на основі державних стандартів вищої освіти, які ще й досі знаходяться в стані розробки. Саме тому в перехідний період при визначенні переліку компетентностей, в тому числі й для спеціальності «Дошкільна освіта», ВНЗ мають спиратися на міжнародний досвід (в першу чергу – проект TUNING) та методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ МОН України № 600 від 01.06.2016 р.). До зазначеного переліку входять: інтегральна компетентність (за її основу використовується опис відповідного кваліфікаційного рівня НРК), загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності (їх перелік корелюється з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК та має враховувати рівень освіти). При цьому рекомендованим є вибір загальних (5-15 компетентностей) та спеціальних (10-20 компетентностей) з переліку проекту TUNING, які мають відповідати дескрипторам НРК (знання, уміння, комунікація, автономія та відповідальність). Зазначені компетентності випускника відображають погляд зовнішніх замовників: роботодавців, професійних асоціацій, випускників тощо на освітню та/або професійну підготовку і мають максимізувати здатність до працевлаштування. Цей перелік може бути доповнений декількома компетентностями, що визначаються специфікою потреб регіонального ринку праці. Також при наявності додаткової спеціалізації варто представляти окремі набори відповідних компетентностей.

Проте практика створення освітніх програм в багатьох ВНЗ відбувається за старими шаблонами: спочатку розробляється навчальний план підготовки фахівців за певним рівнем вищої освіти, далі – кожен викладач формулює 2-3 компетентності до своєї навчальної дисципліни з відповідними результатами навчання. Таким чином виходить, що визначальним стає не цілісне розуміння підготовки майбутнього фахівця з чітким визначенням переліку компетентностей та результатів навчання, як зазначено в методичних рекомендаціях, а особисте бачення окремих викладачів значущості власної навчальної дисципліни, що зовсім не сприятиме набуттю студентами важливих загальних і фахових

компетентностей. Окрім того, ще одним з недоліків освітніх програм перехідного періоду є досить повільне реагування на реальні потреби ринку праці.

Так, вагомим відображенням об'єктивних вимог, які сьогодні висуваються демократичним суспільством, стало впровадження інклюзивного навчання в систему освіти України, зокрема дошкільну, що має забезпечити право на освіту всім своїм громадянам, в тому числі дітям з особливими освітніми потребами. Останнім часом на державному рівні здійснено чимало змін на цьому шляху як на рівні законодавства, так і на рівні практики: внесено зміни в основні Закони України; введено нову педагогічну посаду «асистент вихователя» в інклюзивних групах ДНЗ; розпочалася підготовка фахівців відповідної кваліфікації тощо. Втім у більшості ДНЗ, особливо сільської місцевості, зазначеної посади так і не запроваджено. І тому реалізація інклюзії лягає на плечі звичайних вихователів, які досить часто виявляються до цього не готовими. Така ситуація частково зумовлена існуючою традиційною системою фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності, яка насамперед спрямована на формування професійної компетентності у сфері навчання і виховання дітей з типовим розвитком. Навіть наявність у навчальному плані підготовки бакалаврів спеціальності «Дошкільна освіта» навчальних дисциплін «Основи дефектології та логопедії» та «Інклюзивна освіта» не вирішують проблеми і не забезпечують повною мірою набуття студентами «інклюзивної компетентності» (І. Хафізулліна, М. Чайковський), яка виявляється у здатності до виконання професійних функцій в умовах інклюзивного середовища, спрямованих на забезпечення якості дошкільної освіти дітей з особливими потребами.

Отже, фахова підготовка здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю «Дошкільна освіта» має бути спрямована на створення умов для набуття майбутніми вихователями (не залежно від додаткової спеціальності/спеціалізації) фахових компетентностей для роботи в інклюзивному середовищі. А відтак, по-перше, в процесі створення освітньої програми через матрицю узгодження «компетентності – навчальні дисципліни» необхідно чітко визначити перелік тих дисциплін навчального

плану, які відповідатимуть за набуття студентами зазначеної компетентності. При цьому слід враховувати інтегральний, міждисциплінарний підхід, що вимагає внесення відповідних змін до робочих програм навчальних дисциплін психологічного, педагогічного циклів, а також усіх методик дошкільної освіти, з чітким формулюванням результатів навчання, відповідного діагностичного інструментарію та методичного забезпечення.

По-друге, враховуючи, що не всі викладачі, які забезпечують освітній процес підготовки майбутніх вихователів, мають практичний досвід роботи в інклюзивному середовищі дошкільного навчального закладу, що призводить до гальмування доповнення робочих програм навчальних дисциплін змістовими блоками, спрямованими на розвиток інклюзивної компетентності студентів, постає гостра потреба в організації науково-практичних конференцій, методичних семінарів, круглих столів, тренінгів, майстер-класів тощо із залученням широкого кола фахівців з питань інклюзії, вихователів-практиків, які працюють в інклюзивних групах ДНЗ. Такі форми співпраці, з одного боку, сприятимуть актуалізації мотиваційно-ціннісного ставлення самих викладачів як до проблем інклюзивної освіти, так і до власної ролі в процесі підготовки майбутніх вихователів до роботи в інклюзивному середовищі, а з іншого – нададуть можливості гнучко реагувати на потреби сучасності та відповідно корегувати зміст, методи, форми підготовки вихователів ДНЗ.

По-третє, з метою набуття майбутніми вихователями ДНЗ досвіду практично-творчої діяльності в інклюзивному середовищі, варто доповнити зміст педагогічних практик відповідними завданнями. При цьому одну з виробничих практик доцільно організувати саме в ДНЗ, де є інклюзивні групи з ефективним досвідом роботи. Окрім того, досить дієвою практикою зорієнтованою формою є залучення як викладачів, так і студентів до волонтерської, громадської роботи з дітьми з особливими потребами.

Отже, інклюзивна компетентність, як складова фахової компетентності майбутнього вихователя ДНЗ, що забезпечує його здатність до виконання професійних функцій в умовах інклюзивного середовища, набувається

здобувачем вищої освіти протягом всієї освітньої програми. Тому швидке реагування на запити суспільства як на рівні створення освітніх програм на компетентнісній основі, так і шляхом внесення суттєвих змін у зміст, методи, форми підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзії, сприятиме конкурентоспроможності випускників на сучасному ринку праці.

Література:

1. Закон України "Про вищу освіту" // Закон від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
2. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М.Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
3. Чайковський М.Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу / М.Є.Чайковський // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 15-21.

Голюк Оксана Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м.Вінниця, Україна.

Golyuk Oksana. Associate Professor, PhD in Pedagogical, Department of preschool and primary School Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University of Vinnytsia, Vinnytsia, Ukraine.